

Vakoilu: tunnusmerkistön tarkastelu

Essi Laurikainen

11/2024

TIIVISTELMÄ

Essi Laurikainen: vakoilun tunnusmerkistön tarkastelu

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Pekka Björk

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Vakoilu on kaikille tuttu terminä, mutta kuinka moni tosiasiassa tietää minkälaisiin asioihin vakoilu liittyy? Liittyykö oikeassa elämässä tapahtuvaan vakoiluun samanlaista jännitystä kuin mitä viihde-teollisuus antaa meidän ymmärtää.

Tämän oikeustieteellisen opinnäytetyön aiheena on rikoslain 12 luvun 5 § vakoilun tunnusmerkistö. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää oikeusdogmaattisen eli lainopillisen menetelmän avulla, miten vakoilun tunnusmerkistö täyttyy nykyisen lainsäädännön mukaisesti sekä miten luvaton tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö täyttyy ja miten nämä kaksi säännöstä eroavat toisistaan. Tämän lisäksi opinnäytetyössä on tarkasteltu vakoilua ilmiönä, milloin henkilö syyllistyy vakoiluun sekä miten vakoilurikosten tutkinta eroaa tavanomaisesta esitutkintaprosessista.

Tutkimusaineistona opinnäytetyössä on käytetty lainsäädäntöä, lain esitöitä, oikeuskirjallisuutta, aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, hovioikeuden ja käräjäoikeuden ratkaisuja.

Vakoilun tunnusmerkistö edellyttää, että hankitaan, välitetään, luovutetaan tai ilmaistaan tietoa tarkoituksena hyödyttää vierasta valtiota tai aiheuttaa vahinkoa Suomelle. Tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että tieto on sellaista, joka pitää sisällään seikkoja liittyen Suomen maanpuolustusta tai poikkeuksellisia oloihin varautumisesta, Suomen ulkomaansuhteista, valtiontaloudesta, ulkomaankaupasta tai energiahuollosta taikka muusta näihin rinnastettavasta Suomen turvallisuuden vaikuttavasta seikasta. Tunnusmerkistön edellytyksenä on, että tiedon tuleminen vieraan valtion tietoon voi aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle.

Sivumäärä: 37

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Marraskuu 2024

Avainsanat: vakoilu, luvaton tiedustelutoiminta, maanpetos, tiedustelutoiminta, kylmä sota, agentti

ABSTRACT

Essi Laurikainen: examination of the characteristics of espionage

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Pekka Björk

Degree: Bachelor of police services

Espionage is a term familiar to many, but how many people truly know what espionage involves? Does real-life espionage carry the same level of excitement as the entertainment industry leads us to believe?

The subject of this legal thesis is Section 5 of Chapter 12 of the Criminal Code, which defines the elements of espionage. The purpose of the study has been to examine, using a legal-dogmatic or doctrinal method, how the elements of espionage are fulfilled under current legislation, how the elements of unauthorized intelligence activities are fulfilled, and how these two provisions differ from each other. Additionally, the thesis explores espionage as a phenomenon, when an individual commits espionage, and how the investigation of espionage crimes differs from the typical pre-trial investigation process.

The research materials for this thesis include legislation, legislative history, legal literature, literature related to the subject, and rulings from the Court of Appeal and District Court.

The elements of espionage require that information is acquired, transmitted, handed over, or disclosed with the intention of benefiting a foreign state or causing harm to Finland. For the elements to be fulfilled, the information must contain matters related to Finland's national defense or preparations for exceptional circumstances, Finland's foreign relations, state finances, foreign trade, energy supply, or other matters of security significance to Finland. An additional condition is that the disclosure of such information to a foreign state must have the potential to harm Finland's national defense, security, foreign relations, or economy.

Pages: 37

Month and year of review: 11/2024

Keywords: espionage, agent, intelligence, unauthorised intelligence gathering, treason

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

- 1.1 Tutkimusongelma
- 1.2 Tutkimusmenetelmä
- 1.3 Aiemmat tutkimukset
- 1.4 Työn rakenne

2 MITÄ VAKOILU on?

- 2.1 Suojelupoliisi
- 2.2 Kuka voidaan määritellä vakoilijaksi?

3 Lainsäädäntö

- 3.1 Vakoilu rikosten sääntelyn tausta
- 3.2 Luvattoman tiedustelutoiminnan säännöksen tausta
- 3.3 Vakoilun ja törkeän vakoilun tunnusmerkistötekijät ja tekotavat
- 3.4 Vakoilun tunnusmerkistö
- 3.5 Törkeä tekomuoto
- 3.6 Luvaton tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö

4 Oikeuskäytäntöä liittyen vakoiluun

- 4.1 KKO 2000:70
 - 4.1.1 Hovioikeuden ratkaisu vakoilurikokseen 20.06.2001

5 Vakoilun kohteet ja tekotavat

- 5.1 Diplomaattinen ja sotilaallinen maanpetos
- 5.2 Sotilaallinen vakoilu ja energiahuolto
- 5.3 Ulkopolitiikka
- 5.4 Valtiontalous ja ulkomaankauppa
- 5.5 Tiedon hankkiminen
- 5.6 Tiedon välitys ja luovutus
- 5.7 Hyödyttäminen tai vahingoittaminen
- 5.8 Tiedon julkistaminen
- 5.9 Törkeä tekomuoto

5.9.1	Poikkeukselliset olot
5.9.2	Merkittävät tiedot
5.9.3	Luvaton tiedustelutoiminta

6 Tulokset

7 Johtopäätökset

8 Pohdinta

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Vakoilun sanotaan olevan maailman toiseksi vanhin ammatti. Ensimmäiset maininnat vakoiluun liittyen tulevat Egyptin keskivaltakunnan ajalta 2055–1650 eaa. Vanhimmat tiedusteluraportit tulevat vuosilta 1844–1841 ennen ajanlaskumme alkua, jolloin Faaraolle lähetettiin tiedusteluraportteja nykyisen Sudanin Semnan linnoituksesta. Homeroksen Ilias teoksessa kerrotaan tarinaa tiedustelija Dolonista sekä exodus kertomukset kuvaavat Israelin kansan tiedustelijoita (Porvali, 19–28). Kiinalainen Sunzi on kirjoittanut vakoilusta jo kauan ennen ajanlaskumme alkua kirjoittaessaan teostaan liittyen sotastrategiaan (Rislakki, 12). Vakoilua on siis tapahtunut jo ainakin kaksi tuhatta vuotta ennen ajan laskumme alkua. Vakoilua sävyttää tietynlainen mystisyys ja salaperäisyys. Viihdeteollisuuden luoma kuva vakoilusta on vähintäänkin kiinnostava. Toimintaelokuvissa agentit eli yli-ihmiset kaikkine taitoineen, pitkät trenssitakit päällään varjostavat puistoissa kohteitaan ja lukien lehtiä, joihin on tehty silmän reiät. Onko vakoilu tosiaan tällaista, kun puhutaan oikeasta elämästä?

Vakoilua on tapahtunut niin kauan kuin ihmisiäkin on maailmassa ollut, mutta ennen kaikkea vakoilu liitetään vahvasti kylmään sotaan, jolloin valtiollinen vakoilu sekä tiedustelutoiminta oli erittäin aktiivista. Vakoilua on ollut erittäin tuomittava rikosnimike ja historian kirjoissa sen on luonnehdittu olevan samalla tasolla vakavuudeltaan henkirikosten kanssa. Kylmä sota on katsottu päättyneeksi, mutta tapahtuuko vakoilua edelleen? Aihe on ajankohtainen, maailmapoliittisen tilanteen myötä on todennäköistä, että laitton tiedustelutoiminta eli vakoilu tulee lisääntymään. Vakoilun avulla vieraat valtiot yrittävät urkkia tietoa vakoiltavan valtion tärkeistä yhteiskunnallisista toiminnoista. Vakoilussa ei ole missään nimessä kysymys uudesta ilmiöstä, vakoilua tapahtuu, mutta julkisesti näitä tapauksia ei tuoda yksityiskohtaisesti esiin salassa pidettävän luonteen vuoksi.

Tässä opinnäytetyössä selvitetään, mitä on rikoslaissa määritelty vakoilu. Vakoilun tunnusmerkistön täyttävä toiminta on määritelty Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan rikokseksi, josta säädetään rikoslaissa.

1.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, minkälainen toiminta täyttää vakoilun tunnusmerkistön ja mitä vakoilu on. Tämän lisäksi on tarkoitus selvittää, miten vakoilun tunnusmerkistö eroaa luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistöstä, sillä ne ovat hyvin samankaltaiset. Vakoilusta rikosnimikkeenä ei ole tehty tutkimuksellisia töitä ja siksi on mielestäni yhteiskunnallisesti tärkeää selvittää, miten vakoilun tunnusmerkistö täyttyy. Vakoilu on hyvin harvinainen rikosnimike, mutta yhteiskunnallisella tasolla merkittävä, sillä vakoilun kaltainen toiminta vahingoittaa Suomen valtiolle erittäin tärkeitä toimintoja. Valikoin vertailtavaksi vakoilun lisäksi luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistön, sillä sen tunnusmerkistö on hyvin samankaltainen kuin vakoilun tunnusmerkistö, mutta luvaton tiedustelutoiminta on kuitenkin oma säännöksensä.

Opinnäytetyön pääkysymykset ovat: mitä vakoilu on ja milloin henkilö syyllistyy vakoiluun sekä mikä on vakoilun ja luvattoman tiedustelutoiminnan ero.

Opinnäytetyön ensimmäinen pääkysymys on: mitä vakoilu on ja milloin henkilö syyllistyy vakoiluun?

Ensimmäisen pääkysymyksen lisäksi opinnäytetyössä on neljä apukysymystä:

a) Minkälainen toiminta katsotaan vakoiluksi?

Tämän apukysymyksenä tehtävänä täydentää pääkysymystä. Vakoilua toimintana tarkastellaan siihen liittyvällä kirjallisuudella sekä oikeuskirjallisuuden avulla, jotta opinnäytetyöstä saisi mahdollisimman tarkan kuvan siitä, miten vakoilua voi tapahtua.

b) Millaista tietoa vakoilulla pyritään hankkimaan?

Tätä apukysymystä selvitetään siihen liittyvän oikeuskirjallisuuden avulla sekä oikeuskäytäntöä hyödyntäen, jotta opinnäytetyössä saadaan mahdollisimman konkreettinen kuva siitä, minkälaista tietoa vakoileva taho pyrkii yleensä hankkimaan vakoiltavalta taholta.

c) Milloin vakoilun ja törkeän vakoilun tunnusmerkistö täytyy?

Tämän apukysymyksen tarkoituksena on selittää auki vakoilun ja törkeän vakoilun tunnusmerkitteijät ja tekotavat. Tämä apukysymys täydentää isoa osaa pääkysymyksen mukaisesta tutkimusongelmasta: mitä vakoilu on ja milloin henkilö syyllistyy vakoiluun.

d) Vakoilurikosten prosessuaalinen ero muihin rikoslajeihin?

Vakoilu on vakava rikos, joka vaarantaa Suomelle erittäin tärkeitä toimintoja. Siksi on tarkoituksena selvittää, mitä tapahtuu prosessuaalisesta näkökulmasta, kun on syytä epäillä vakoilun tapahtuneen.

Toinen pääkysymys opinnäytetyössä on: mikä on vakoilun ja luvattoman tiedustelutoiminnan ero? Pääkysymyksen lisäksi on kaksi apukysymystä:

a) Mitä on luvaton tiedustelutoiminta?

Tämän apukysymyksen tarkoituksena on selvittää lain esitöitä sekä oikeuskirjallisuutta hyödyntäen miten luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö täyttyy ja minkälaisia tekotapoja siihen liittyy.

b) Miten luvaton tiedustelutoiminta ja vakoilu toiminta eroavat toisistaan?

Tämän apukysymyksen yhteydessä vertaillaan luvattoman tiedustelutoiminnan ja vakoilun tunnusmerkistöjen ja tekotapojen eroa, jotta hahmotetaan, miten teot eroavat toistaan.

Apukysymysten tarkoituksena on täydentää pääkysymyksiä.

Opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu vaikuttaminen, pakolaisvakoilu, sotilastiedustelu, yritysvakoilu, jolla ei aiheuteta Suomelle vahinkoa, sotilastiedustelu sekä siviilitiedustelu.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössäni käytän oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimusmenetelmää. Oikeustieteen tutkimusaloista oikeusdogmatiikka on käytännön kannalta merkittävin ja vanhin. Oikeusdogmatiikka tutkii oikeutta. Tarkemmin määriteltynä oikeusdogmatiikan tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus (Hirvonen, 21). Oikeusdogmatiikka tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista.

Oikeusdogmatiikan tehtäväksi on määritelty oikeussääntöjen sisällön tulkinta ja oikeussäännösten systematisointi. (Aarnio, 238). Systematisoinnilla tarkoitetaan oikeussääntöjen järjestelmällistämistä, jotta niistä saadaan johdonmukainen kokonaisuus ilman ristiriitoja. Oikeussääntöjen sisällön tulkinnassa on olennaista käyttää säännökseen liittyviä oikeita oikeuslähteitä sekä tulkintastandardeja (Aarnio, 248).

Selvittäessään oikeusnormien sisältöä, lainoppi esittää normikannanottoja ja tulkintakannanottoja oikeusnormeista. Normikannanotot ovat väitteitä, mitkä oikeusnormeista kuuluvat voimassa olevaan oikeuteen (Hirvonen,24). Normikannanotot voidaan konkretisoida lauseena: "Voimassa olevan oikeuden mukaan Suomeen kohdistuva vakoilu on kriminalisoitu". Tulkintakannanotoissa tehtävänä on selvittää oikeusnormilauseen sisältöä eli esittää tulkinnallinen kannanotto oikeusnormin merkityssisällöstä, että samalla esittää normikannanotto siitä, että oikeusnormi kuuluu voimassa olevaan oikeuteen (Hirvonen, 22) Tulkintakannanotossa väitetään jotain oikeusnormin sisällöstä,

kuten: "Vakoilun kieltämisellä estetään tiedon hankinta, joka voi aiheuttaa vaaraa Suomelle tärkeille toiminnoille tai suhteille. "

1.3 Aiemmat tutkimukset

Vakoilun tunnusmerkistöä tarkastellaan oikeuskirjallisuudessa teoksessa Lappi-Seppälä ym. Teoksessa Rikosoikeus. Vakoilun tunnusmerkistön tarkastelusta ei ole tehty aiemmin opinnäytetyötä eikä pro gradu tutkielmia. Kylmän sodan aikaiseen tiedustelutoimintaan ja vakoiluun liittyen löytyy runsaasti tietokirjallisuutta sekä tieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita. Historiaan liittyvää tietokirjallisuutta löytyy runsaasti, jossa käsitellään vakoilua.

1.4 Työn rakenne

Opinnäytetyö alkaa johdannolla, jossa esitellään opinnäytetyön aihetta.

Toinen luku sisältää vakoilun määrittelemisen sekä sivuaa vakoilua historian näkökulmasta. Kolmannessa luvussa esitellään nykyisen lainsäädännön mukainen vakoilun tunnusmerkistö rikoslain sekä lain esitöiden sekä lakiasian valiokunnan mietinnön avulla. Luvussa kolme tuodaan esille vakoilun perusmuotoinen, että vakoilun törkeä tekemuodon tunnusmerkistö sekä luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö. Neljännessä luvussa tarkastellaan vakoiluun liittyvää oikeuskäytäntöä tuomioistuimen antamien ratkaisujen perusteella. Luvussa on käsittelyssä yksi hovioikeuden ratkaisu sekä yksi korkeimman oikeuden ratkaisu. Viidennessä luvussa määritellään vakoilun tekotavat sekä mitä ovat ne seikat, joiden perusteella teon voidaan arvioitu olevan kyse vakoilusta. Tämän lisäksi viidennessä luvussa on määritelty luvattoman tiedustelutoiminnan tekotavat. Opinnäytetyön lopuksi arvioidaan opinnäytetyön tuloksia, tehdään johtopäätökset ja pohdintaa opinnäytetyön onnistumisen kannalta.

2 MITÄ VAKOILU ON?

Vakoilu on laitonta tiedustelutoimintaa, jossa käytetään apuna agenteja ja vakoojia salaisten tietojen hankkimiseksi, jotka liittyvät esimerkiksi valtion maanpuolustukseen, poliittiseen päätöksentekoon sekä tieteellis-teknisiin seikkoihin. Tämän lisäksi vakoilua saattaa kohdistua kaupalliseen toimintaan, teollisuuteen, yrityksiin, urheiluun sekä yksityisiin henkilöihin. Vakooja toimii salaisesti ja esiintyy muuna kuin on. Vakoilu on varastamista, jolta pyritään suojautumaan vastavakoilulla. Vakoilu erottuu tiedustelusta luvattoman luonteensa ja aggressiivisuuden vuoksi. Valtioiden toisiinsa kohdistama tiedustelu pitää sisällään luvallisen ja diplomaattisen tiedustelun sekä luvattoman tiedustelun, joka on täydellisessä merkityksessään vakoilua. (Rislakki, 12–14).

Vakoilua harjoittavat tiedustelupalvelut ja valtiot. Tiedustelupalvelut ovat valtion organisaatioita, jotka pyrkivät antamaan valtion johdolle toimintaympäristön kannalta tärkeää tietoa, jolla rakentaa tilannekuvaa, ennakoita ja antaa tarvittaessa tiedonhankintaan ja analyysiin perustuvia uhkakuvia. (Sipilä, 16–17). Tiedustelupalvelut harjoittavat tiedustelua muun muassa valtiojohdon päätöksenteon tueksi (Suojelupoliisi – tiedustelutieto palvelee valtionjohtoa).

Yleisimpiä tapoja toteuttaa vakoiluun liittyvää tiedonkeruuta on HUMINT eli henkilöiden avulla tapahtuva toiminta, tämän lisäksi voidaan tietoa hankkia SIGINT eli signaali tiedustelun kautta tai OSINT avoimiin lähteisiin perustuvaa tiedon hankintaa (Elo, 3–9). Teknologisen kehityksen myötä verkkoavusteinen vakoilu on tullut helpommaksi, lisäksi kybervakoilu on vakoilua harjoittavalle taholle tehokas ja edullinen tiedonhankinta keino, eikä kybervakoilun kohde edes välttämättä tiedä joutuneensa vakoilun kohteeksi (Suojelupoliisi – Kybervakoilu).

Vakoilu on pitkäjänteistä työtä, jossa esimerkiksi pohjoismaita vakoilevat valtiot pyrkivät hankkimaan tietoa toisen valtion ulko- ja turvallisuuspoliittisesta päätöksenteosta, teknologisesta osaamisesta sekä arktisista alueista laittomasti. Vakoilevaa tahoa kiinnostaa monesti myös vakoiltavan valtion sisäpoliittiset asiat, kyberturvallisuus, huipputeknologiaa tuottavat yritykset, yhteiskunnan kriittinen infrastruktuuri ja välillisesti hyödynnettävä tieto kuten henkilöstön tiedot, joilla on pääsy salassa pidettävään tietoon. (Suojelupoliisi – Vakoilun kohteet).

Vakoilulla pyritään siis hankkimaan tietoa. Vakoileva taho yrittää yleensä hankkia sellaista tietoa, joka tuo toiminnallista hyötyä vakoilevalle taholle. Tällainen hyöty voi olla sosiaalista, poliittista, taloudellista tai sotilaallista (Suojelupoliisi – vakoilun kohteet). Vaikuttaminen on tullut meille kaikille tietoon ja on ajankohtaista maailmassa, jossa teknologian kehityksen mukaan vaikuttamalla voidaan saada myös paljon vahinkoa aikaan. Vaikuttaminen liittyy vakoiluun niin, että vakoilun avulla voidaan hankkia tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi hybridivaikuttamiseen (Suojelupoliisi – vakoilun kohteet).

Vakoilun kulta-aikana on pidetty kylmää sotaa. Kylmä sota alkoi osittain toisen maailmansodan aikana ja yleisen käsityksen mukaan kesti aina vuoteen 1991, jolloin Neuvostoliitto hajosi. Kylmässä sodassa vastakkain olivat Neuvostoliitto ja USA, kommunismi ja liberaali demokratia, sekä suunnitelmatalous ja lännen markkinajärjestelmä. Kylmän sota oli vakoilun kulta aikaa ja kylmän sodan keskeisiä piirteistä oli valtiollinen vakoilu ja tiedustelutoiminta. Yhdysvallat ja Neuvostoliitto harjoittivat laaja-alaista tiedustelutoimintaa ja vakoilua toistensa alueilla sekä kolmansissa maissa. Kylmän sodan aikaisia tunnettuja tiedustelupalveluja ovat KGB, GRU, DDR:n Stasi, CIA, Mossad, MI6 ja MI5 sekä NSA. Kylmän sodan osapuolet yrittivät sijoittaa vastustajavaltion puolelle agenteja tiedustelupalveluihin ja muihin keskeisiin yhteisöihin. Tavoitteena oli vaikuttaa vieraan valtion päätöksentekoon, levittää harhaanjohtavaa tietoa, suorittaa sabotaasia, värvätä asiamiehiä ja varastaa valtiosalaisuuksia. Kylmän sodan päätaistelulenttä sijaitsi Euroopassa, paikoissa, kuten Berliini, Wien ja Helsinki. Itä ja länsi tiedustelivat aktiivisesti Suomessa, vakoilua tehtiin Suomeen ja Suomen kautta muihin valtioihin. Helsinki oli vakoilukaupunkien listalla sijalla kaksi. Syynä oli maantieteellinen sijainti: idän ja lännen välissä, sekä pitkä raja silloisen Neuvostoliiton kanssa ja vapaa liikkumisoikeus. (Rislakki, 386).

Vakoilua maanpetosrikoksena on pidetty historiassa hyvin vakavana tekona ja jopa yhteiskunnallisesti tuomittavampana kuin henkirikos. Tästä kertoo Yhdysvalloissa vuonna 1951 annettu tuomiojulistus Julius ja Ethel Rosenbergille, jotka tuomittiin kuolemanrangaistukseen vakoilusta. Juliusta ja Etheliä epäiltiin atomivakoilusta Yhdysvalloissa. Heidän epäiltiin toimittaneen silloiselle Neuvostoliitolle, toisen maailmansodan aikana luottamuksellisia tietoja liittyen Yhdysvaltain ydinaseen kehitystyöstä ja siten tukeneen Neuvostoliiton ydinase kehityksessä. Tuomarina toiminut Kaufman totesi Rosenbergien rikoksen olleen vakavampi kuin murha. Tuomiojulistuksessa Kaufman väitti Rosenbergejä syylliseksi jopa 50 000 amerikkalaisen kuolemaan Korean sodassa. Siitä syystä, että luovuttamalla tietoja Yhdysvaltain ydinase kehityksestä, Rosenbergit auttoivat Neuvostoliittoa rakentamaan oman ydinaseen, joka vahvisti Pohjois-Korean joukkoja Korean sodassa. (Saga Egnot, 25–30).

Suomi on kiinnostanut vieraita valtiota etenkin kylmäsodan aikana maantieteellisen sijaintinsa perusteella. Ukrainan sodan alettua 2022, alkoivat keskustelut Suomen Nato-jäsenyydestä toden teolla. Suomen Nato-jäsenyyden myötä on syytä varautua laittoman tiedustelutoiminnan määrälliseen ja laadulliseen muutokseen (Luukkonen, 91). Tämä huomioon ottaen saattaa lisätä vakoilua tai sen yritystä Suomeen kohdistuen. Nykyisin Suomesta on tullut kiinnostava vakoilunkohde siis myös Nato-jäsenyytensä vuoksi. Tulevaisuuden suurvaltasuhteiden heikkeneminen, epävarmuustekijöiden lisääntyminen alueellisesti sekä globaalisti sekä maailmapoliittisen ilmapiirin jännitteet todennäköisesti lisäävät valtioiden tarvetta salaiseen tiedonhankintaan ja vaikuttamiseen. (Suojelupoliisi – vastatiedustelu torjuu vieraiden valtioiden laitonta tiedustelua).

Yhdysvaltain CIA:n yksi entisistä pääjohtajista on lausunut, että jopa 80 % tiedustelutiedosta tulee avoimista lähteistä kuten ulkomaiset kirjat, radio-ohjelmat, aikakauslehdet sekä ulkomaantapahtumista perillä olevilta ihmisiltä (Rislakki, 19). Suomi on yhteiskuntana hyvin avoin yhteiskunnallisella tasolla, mikä tarkoittaa sitä, että tietoa on hyvin saatavilla. Lähtökohtaisesti avoimista tiedotusvälineistä saatava tieto on kaikille saatavilla ja näin ollen luvallista tiedustelua. Myöhemmin opinnäytetyön vaiheessa pohditaan myös sitä, voiko vakoiluun syyllistyä hankkimalla tietoa avoimien lähteiden kautta.

Diplomatiapeliteellä toimiva vakoilu toimii tavallaan laillisissa puitteissa. Diplomatiapeliteellä tapahtuva vakoilu tapahtuu virkailijoiden toimesta, jotka toimivat asemamaassaan koskemattomuuttaan nauttien ja sen lisäksi heillä on erivapauksia. Diplomaateilla on oikeus ilmaista raporteissaan tietoa kotimaahansa, jonka he ovat saaneet tietoonsa. Tällaisen tiedon levittäminen julkisuuteen on kiellettyä. Tiedustelua tekeviä henkilöitä työskentelee suurvaltojen lähetystöissä, näin ollen Suomeen on sijoitettu ulkomaisen tiedustelupalvelun työntekijöitä. (Rislakki, 14–16). Erivapaudet tulevat Wienin sopimuksesta.

Esimerkiksi Venäjällä on pitkät perinteet HUMINT eli henkilötiedustelun parissa. Viime aikoina henkilötiedustelu on Venäjän kannalta vaikeutunut jo alkaen 2018 Sergei Skripalin myrkytystapauksen jälkeen, jolloin länsimaat karkottivat diplomaattipeliteellä olleita venäläisiä tiedustelu-upseereita, mutta myös Ukrainan sodan alettua, kun venäläisiä diplomaatteja on joukoittain karkotettu länsimaista. Maailmassa on muodostumassa erinäisiä jakolinjoja, joista yhtenä voidaan pitää BRICS-maiden liittoumaa. Venäjän perinteisen tiedustelutoiminnan vaikeutuessa on syytä varautua siihen, että on todennäköistä, että jonkinäköistä yhteistyötoimintaa tulee tapahtumaan tiedonhankinnan kannalta (Miten Kiinan vakoilu saadaan kuriin? - Porvali).

Kiina on kohdistanut Suomeen pitkäaikaisesti henkilötiedustelua sekä kybervakoilun keinon tiedustelua. Suomesta tiedustellaan taloudellisteknologisia tietoja sekä poliittiseen päätöksentekoon liittyviä seikkoja. Nato jäsenyys on tehnyt Suomesta kiinnostavamman kohteen Kiinan tiedustelulle. (Miten kiinan vakoilu saadaan kuriin? - Naarajärvi).

2.1 Suojelupoliisi

Suojelupoliisi on sisäministeriön alainen turvallisuus – ja tiedustelupalvelu. Suojelupoliisin työ perustuu siviilitiedustelulainsäädäntöön, jossa määritellään ne uhat, joista suojelupoliisi voi hankkia tiedustelemalla tietoa sekä mitä menetelmiä käyttämällä on lainmukaista hankkia tiedustelutietoa. Suojelupoliisi tiedustelee, vastatiedustelee ja torjuu terrorismia. Suojelupoliisin hankkimalla tiedustelutiedolla tuetaan Suomen valtionjohdon päätöksentekoa. Suojelupoliisin päätuote on tiedustelutieto. (Suojelupoliisi – Supon tehtävät).

Suojelupoliisin eli supon tehtävä on suojata kansallista turvallisuutta havaitsemalla, estämällä ja paljastamalla sellaisia toimia, hankkeita ja rikoksia, jotka voivat uhata valtio- tai yhteiskuntajärjestystä tai Suomen sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Suojelupoliisi hankkii, analysoi ja raportoi tiedustelutietoa päätöksenteon tueksi, torjuu terrorismia, estää vakoilua, seurata ja arvioida kotimaisten ääriliikkeiden muodostamaa uhkaa ja tekee turvallisuusselvityksiä kansallisen turvallisuuden tai erittäin tärkeän yksityisen edun kannalta merkittäviin tehtäviin valittavista ihmisistä. (Suojelupoliisi – Supon tehtävät; Suojelupoliisi – Miten tiedustelupalvelu toimii).

Vastatiedustelu on yksi suojelupoliisin keskeisimpiä tehtäviä. Vastatiedustelulla pyritään puolustautumaan vieraiden valtioiden vaikuttamisyrityksiltä ja vakoilulta. Suojelupoliisi pyrkii ennalta estämään salaisen tiedon päätyksen vieraille valtioille. Suojelupoliisi seuraa Suomessa toimivien tiedustelupalvelujen toimintaa sekä tarvittaessa paljastaa, puuttuu ja estää vakoilua ulkomaista jatkuvasti. Suomeen on sijoitettu suuri määrä ulkomaisten tiedustelupalveluiden henkilöitä Suomen kokoon nähden. Tiedustelun kannalta Suomi kiinnostaa eniten Kiinaa ja Venäjää. (Suojelupoliisi – Vastatiedustelu torjuu vieraiden valtioiden laitonta tiedustelua).

2.2 Kuka voidaan määritellä vakoilijaksi?

Agentti on todennäköisesti ensimmäinen asia, joka tulee mieleen vakoilusta puhuttaessa.

Agentti on henkilö, joka värvätään tai hän itse värväytyy jonkin tiedustelupalvelun avustajaksi, johon tiedusteluvirkailija pitää yhteyttä antaen erinäisiä tehtäviä hoidettavaksi. Suomessa vieraat valtiot pyrkivät etsimään eli värväämään suomalaista tietolähdettä, jotta vieraan valtion edustaja saisi haltuunsa tietoja, joita ei ole julkisesti sellaisenaan saatavilla (Suojelupoliisi - värväys).

Värvääminen on monivaiheinen prosessi, joka on jaettu eri vaiheisiin: analyysi, kohteen tunnistaminen, henkilöllisyys, kontakti ja värväys. Agenttina toimii parhaiten henkilö, joka toimii hyvässä asemassa tai on nousemassa siihen. Henkilöllä on sellaista motivaatiota, jonka vuoksi hän voisi värväytyä. Tällainen motivaatio voi olla syntyjään siitä, että henkilö vastustaa oman maansa politiikkaa. Tiedustelupalvelun värvääjälle ovat kiinnostavia henkilöitä sellaiset, jota ovat hyvässä asemassa, mutta heillä on jonkin laisia siviilielämän pulmia, joita kautta henkilöön voi vaikuttaa kuten taloudellisia ongelmia, päihdeongelmia, aviohuolia tai muita heikkouksia. Vakoojaksi sopii hyvin henkilö, joka on niin tavallisen näköinen, ettei hän herätä huomiota kohdemaassaan. (Rislakki 19–22)

Värväysprosessi alkaa analyysillä liittyen siihen, minkälaista tietoa ulkomainen tiedustelupalvelu tarvitsee. Edeltävän tiedon tarpeeseen liittyvän analyysin perusteella pyritään selvittämään tiedustelun kohde, henkilö, jolla olisi tarvittavat tiedot hallussaan tai pääsy tietoihin. Kolmantena kohteeksi valikoituneesta henkilöstä, ulkomainen tiedustelupalvelu tekee henkilöselvityksen sen selvittämiseksi, onko mahdollista saada henkilö työskentelemään vieraan valtion hyväksi. Henkilöselvityksen avulla kohteen ominaisuuksiaan kuten vahvuuksiaan ja heikkouksiaan sekä taloudellista ja perhetilannetta arvioidaan. Kun sopiva kohde löytyy tiedustelupalvelu ottaa kontaktia kohteeseen. Yhteydenotto saattaa tapahtua harrastuksessa, työssä tai urheilutapahtumassa ja se saattaa vaikuttaa sattumalta, mutta yhteydenotto on suunniteltu perustuen huolellisesti tehtyyn selvitykseen henkilöstä. Yhteydenotto on suunniteltu yleisesti näyttämään tilanteeseen nähden sopivalta ja spontaanilta. Kohteen tavattuaan tiedustelupalvelun edustaja alkaa kehittää suhdettaan kohteeseen, päämääränä on ystävyysuhde, jonka puitteissa tapahtuu harmittomia palveluksia kuten tietojen luovuttamista avoimista lähteistä. Ystävyysvaihe voi kestää vuosia. Vaiheen tarkoituksena on laskea kohteen varautumista. Viimeisen vaiheena on värväys, joka on vaikein kohteelle, että tiedustelupalvelun asiamiehelle. Tiedusteluasiamies pyytää kohteelta salassa pidettävää tai arkaluonteisen tiedon luovuttamista. Mikäli kohde luovuttaa tiedot, hänestä tulee vieraan valtion tiedustelupalvelun agentti. (Suojelupoliisi - värväys).

Agenttien lisäksi voidaan puhua myös Illegaaleista. Illegaalilla viitataan Neuvostoliittoon tai Venäjälle tiedustelu-upseeriin, joka on sijoitettu ulkomaille tekaistulla väärällä henkilöllisyydellä. Tällainen henkilö ei palvele suurlähetystössä eikä hänellä ole diplomaattista suojaa. Illegaalit ovat uinuvia agenteja, jotka herätetään silloin, kun diplomaatit karkotetaan tai syttyy sota. Rauhan aikaan Illegaali kehittää agenttiverkkoa ja pitää yhteyttä kotiin. Illegaalin on sopeuduttava kohdemahansa täydellisesti. Tämän vuoksi illegaalin koulutus kestää useita vuosia. Illegaalin on opetettava kieli, maantavat ja oma tekaistu historiansa täysin. (Rislakki, 35). Illegaalit ovat siis perusteellisen pitkän koulutuksen saaneita tiedustelu-upseereita, joille on luotu täydellinen ulkomaalainen identiteetti (Suojelupoliisi – Vakoilutapaukset kuohuttavat Pohjoismaissa).

Diplomatiapeliteillä toimiva vakoilu toimii tavallaan laillisissa puitteissa. Diplomatiapeliteillä tapahtuva vakoilu tapahtuu virkailijoiden toimesta, jotka toimivat asemamaassaan erivapauksilla. Diplomaateilla on oikeus ilmaista raporteissaan tietoa kotimaahansa, jonka he ovat saaneet tietoonsa. Tällaisen tiedon levittäminen julkisuuteen on kiellettyä. Tiedustelua tekeviä henkilöitä työskentelee suurvaltojen lähetystöissä, näin ollen Suomeen on sijoitettu ulkomaisen tiedustelupalvelun työntekijöitä. (Rislakki 14–16). Ilman diplomatiapeliteitä ei ole erivapauksia, joista kerrotaan Wienin sopimuksessa. Diplomaattista heikompia peitteitä on esimerkiksi toimittaja tai tutkija. Erivapauksia ei ole, mutta ei kukaan automaattisesti epäile miksi toimittaja kulkee kaikkialla ja kyselee kysymyksiä asioista. (Miten Kiinan vakoilu saadaan kuriin? - Naarajärvi).

3 LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Vakoilu rikosten sääntelyn tausta

Vakoilusta säädetään rikoslain (39/1889) 12 luvun 5§ pykälässä. Rikoslain luku 12 käsittelee maanpetosrikoksia.

Nykyisen sisältönsä rikoslain 12 luvun 5 § on saanut vuonna 01.09.1995. Ennen vuotta 1995 rikoslaki ei tuntenut rikosnimikkeenä vakoilua, vaan vakoilun tunnusmerkistön täyttävästä toiminnasta annettiin rangaistus maanpetosrikoksena. (HE94/93). Säännösuudistus tuli tarpeeseen, sillä aiemmat säännösuudistukset oli toteutettu Suomen ollessa poikkeuksellisissa oloissa kuten sodan aikana (Ojala). Maanpetoksia ja valtiopetosta koskevat säännökset eivät vastanneet ennen uudistusta sen ajan yhteiskunnallisia oloja, jolloin Suomessa elettiin jo rauhan aikaa. (LaVm 22/1994)

Vakoilu rikosten kriminalisoinnilla suojataan valtion turvallisuuteen liittyviä tunnusmerkkejä: valtion itsenäisyyttä, ulkoista turvallisuus ja kansainvälistä asemaa. Vakoilun kriminalisoinnilla on pyritty estämään sellainen toiminta, jolla hankitaan luvottomasti tietoa, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle. Itsenäiseen valtioon kuuluu sellainen lainsäädäntö, joka turvaa valtion itsenäisyyttä ja turvallisuutta suhteessa muihin maailman valtioihin. (HE94/93, 36).

Vakoilu voidaan jakaa kolmeen eri vakoilu lajiin: sotilaalliseen, tieteellis-teknis-taloudelliseen ja poliittiseen vakoiluun (HE94/93,51). Rikoslain 12 luvun 5 § koskee kaikkia edellä mainittuja vakoilumuotoja. Vakoilu voi koskea maanpuolustusta tai muuta sotilaallista turvallisuutta, poliittisia suunnitelmia tai tosiseikkoja liittyen ulkomaansuhteisiin ja tieteellisiä ja teknologisia tietoja liittyen energiahuoltoon, ulkomaankauppaan ja valtiontalouteen sekä taloudellisia suunnitelmia ja seikkoja. (HE94/93,52).

Vakoilua koskevan säännöksen laadinnassa on otettu huomioon vastakkaisia näkökulmia liittyen ilmaisuvapauteen sekä julkisuusperiaatteeseen. Tämä on tarkoittanut sitä, että pohdintaa on käyty siitä, että yhteiskunnallisesti on tärkeää, että asioista, jotka koskettavat koko yhteiskuntaa tiedotetaan ja käsitellään julkisesti. Toisaalta taas pohdintaa on tehty sen suhteen, että säännösten on oltava yksiselitteisiä niin, että sillä kielletään yhteiskuntaa tai valtiota selvästi vahingoittavan salassa pidettävään seikastoon kohdistuvan tiedonvälityksen, tiedonhankinnan, ilmaisemisen ja julkistamiseen liittyvä toiminta. (HE94/93). Säännöksen ongelman muodostaa se, että ei ole yhteiskunnan edun mukaista estää yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden käsittely julkisesti (HE93/93 s.54).

Salassa pidettävän seikan tuleminen vieraan valtion tietoon täytyy olla niin merkittävää, että kyseisen salaisuuden, jota valtiosalaisuudeksi voidaan sanoa, ilmi tulo voi aiheuttaa vahinkoa Suomen turvallisuudelle, maanpuolustukselle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle. Yksittäiselle yritykselle tai viranomaiselle aiheutuvaa haittaa tämä ei pidä sisällään ilman, että on mahdollisuus yllä mainittujen Suomen kannalta tärkeiden toimintojen vaarantumiseen.

Valtiosalaisuus tarkoittaa sellaista valtioon liittyvää seikkaa, joka on pidettävä salassa vieraalta valtiolta. Valtiosalaisuus on määritelty aineellisesti ei muodollisesti. Tämä tarkoittaa, että valtiosalaisuudeksi määritelty asia riippuu tiedon sisällöstä. Voi siis olla, että asiakirja, joka on tietyn ja rajatun

henkilöpiirin saatavissa ja sisältää tietoa valtiollisista eduista ei ole erikseen määritetty salassa pidettäväksi erillisessä menettelyssä. Tämän henkilöpiirin tulee ymmärtää, että sisältönsä vuoksi asiakirja, oli se sitten kirjoitus, piirustus tai kaava, on se pidettävä salassa. Tämän rajatun henkilöpiirin, joka pääsee käsiksi kyseiseen tietoon, tulee olla tietoinen, että tiedot ovat luonteeltaan salassa pidettäviä. Tunnuksenomaista tällaiselle vakoilun kohteena olevalle valtiosalaisuudelle on se, että salaisuuden hallitsijoiden piiri on rajattu. (HE94/93, 52–53).

Vakoilun tulee olla tahallista ja teon on täytynyt tapahtua Suomen vahingoittamiseksi tai vieraan valtion hyödyttämiseksi, ollakseen rangaistavaa. Vain Suomeen kohdistuva luvaton tiedonhankinta voi täyttää vakoilun tunnusmerkistön. Vieraan valtion hyödyntämisen toteutumista voidaan arvioida sen mukaan, että tiedonhankinta on tapahtunut vieraan valtion edustajan tai asiamiehen toimesta ja onko tietoa hankkinut valtio maksanut korvausta tietojen hankinnasta. Tiedon hankkimiselle ei ole erikseen määritelty hankintatapaa tai lähdettä eikä olennaista ole, että mistä tiedot on hankittu vaan se, että tiedot sellaisenaan muodostavat seikan, jonka tullessa vieraan valtion tietoon voi mahdollisesti aiheuttaa vahinkoa Suomen rikossäännöksessä mainituille tavoilla. (HE94/96, 53–55).

3.2 Luvattoman tiedustelutoiminnan säännöksen tausta

Teknologian kehittyminen ja liikenneyhteyksien kehittyminen on luonut mahdollisuuden käyttää Suomea hyväksi tiedustelussa, jonka tarkoituksen on vakoilla vieraita valtioita. Säännöksen tarkoituksena on tehdä rangaistavaa vieraan valtion toiseen vieraaseen valtioon kohdistamavasta vakoilusta, joka aiheuttaa vahinko tai vaaraa Suomen ulkomaansuhteille. Välillisesti säännös antaa suojaa myös vakoilun kohteeksi joutuneelle vieraan valtion eduille, vaikka tämä ei rikossäännöksen päätarkoituksena ole. Säännöksessä on määritelty, että hankittavien tietojen on kosketettava vieraan valtion maanpuolustusta tai turvallisuutta tai niihin välittömästi vaikuttavasta seikasta. Monilla tiedoilla voi olla vaikutusta turvallisuuteen ja maanpuolustukseen, tämän säännöksen edellytyksenä on, että seikalla on välitön vaikutus maanpuolustukseen tai turvallisuuteen. Luvattoman tiedustelutoiminnan osalta rangaistava teko tapa on vain tiedon hankkiminen. Tiedustelutoiminnan voidaan yleensä olettaa tapahtuvan Suomessa, mutta tämä ei ole välttämätöntä. Tiedustelutoiminnassa voidaan käyttää hyväksi myös Suomen ulkomaanedustoja tai ulkomailla oleskelevia suomalaisia. (HE94/93, 58–59).

3.3 Vakoilun ja törkeän vakoilun tunnusmerkistötekijät ja tekotavat

Vakoilun tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että henkilö hankkii vierasta valtiota hyödyttämiseen tietoa tai henkilö hankkii Suomea vahingoittaakseen tietoa.

Jotta kyseessä olisi rangaistava vakoilu, on tekijällä oltava maanpetoksellinen tarkoitus. Teon motiivina on siis oltava joko Suomen vahingoittaminen tai toisen valtion hyödyntäminen. Näin ollen esimerkiksi uteliaisuudesta tapahtunut tietojen hankkiminen ei välttämättä täytä vakoilun tunnusmerkistöä.

Vakoilun kohteena voi olla vain tieto Suomen maanpuolustusta tai muuta poikkeuksellisiin oloihin varautumista, ulkomaansuhteita, valtiontaloutta, ulkomaankauppaa tai energiahuoltoa koskevasta taikka muusta niihin rinnastettavasta, Suomen turvallisuuteen vaikuttavasta seikasta. Jos tieto ei kuulu edellä mainittuihin asioihin, kysymys ei voi olla vakoilusta.

Törkeään vakoilun tunnusmerkistön täytyminen edellyttää perusmuotoisen tunnusmerkistön täyttämisen lisäksi sitä, että tiedon hankinta liittyy erityisen tärkeisiin ja strategisiin tietoihin ja tietojen joutumisella vieraalle valtiolle on vakavia seurauksia. Mikäli vakoilu tapahtuu poikkeuksellisten olojen aikana, teon voidaan arvioida olevan törkeää vakoilua.

Luvussa viisi käsitellään tarkemmin, minkälaista vakoilun avulla hankittava tieto on luonteeltaan.

3.4 Vakoilun tunnusmerkistö

Rikoslain (39/1889) 12 luvun 5 § vakoilun tunnusmerkistö kuuluu seuraavasti:

“Joka vierasta valtiota hyödyttääkseen tai Suomea vahingoittaakseen hankkii tiedon sellaisesta Suomen maanpuolustusta tai muuta poikkeuksellisiin oloihin varautumisesta, Suomen ulkomaansuhteita, valtiontaloutta, ulkomaan kauppaa tai energiahuoltoa koskevasta taikka muusta niihin rinnastettavasta, Suomen turvallisuuteen vaikuttavasta seikasta, jonka tuleminen vieraan valtion tietoon voi aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle, on tuomittava vakoilusta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Vakoilusta tuomitaan myös se, joka vierasta valtiota hyödyttääkseen tai Suomea vahingoittaakseen toiselle välittää, luovuttaa tai ilmaisee taikka julkistaa 1 momentissa tarkoitetun tiedon.

Yritys on rangaistava.

Vihollisen sotavoimiin kuuluva saadaan tuomita vakoilusta ainoastaan, jos hän salaten kuuluvansa vihollisen sotavoimiin oleskelee Suomessa tai Suomen puolustusvoimien sotatoimialueella. Häntä ei saa tuomita muusta vakoilusta kuin siitä, mistä hänet on tavattu. “

Vakoilusta on säädetty rangaistukseksi vähintään yksi vuosi vankeutta ja enintään kymmenen vuotta vankeutta.

3.5 Törkeä tekomuoto

Törkeän vakoilun tunnusmerkistö kuuluu seuraavasti:

Jos vakoilu

- 1) *Tehdään poikkeuksellisissa oloissa,*
- 2) *Koskee Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle erittäin merkittävää seikka tai*
- 3) *On omiaan aiheuttamaan erityisen suurta 5§:ssä tarkoitettua vahinkoa*

Ja vakoilu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä vakoilusta vankeuteen vähintään neljäksi vuoksi tai elinkaudeksi

Yritys on rangaistava

Törkeästä vakoilusta on säädetty rangaistukseksi vähintään neljä vuotta vankeutta ja enimmillään elinkautinen vankeusrangaistus.

3.6 Luvaton tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö

Luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö kuuluu seuraavasti:

Joka vierasta valtiota vahingoittaakseen tai toista vierasta valtiota hyödyttääkseen hankkii tietoja vieraan valtion maanpuolustuksesta, turvallisuudesta tai niihin välittömästi vaikuttavista seikoista ja siten aiheuttaa vahinkoa tai vaaraa Suomen ulkomaansuhteille, on tuomittava luvattomasta tiedustelutoiminnasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava

Luvattomasta tiedustelutoiminnasta on säädetty rangaistukseksi vähintään neljä kuukautta vankeutta ja enintään kuusi vuotta.

4 OIKEUSKÄYTÄNTÖÄ LIITTYEN VAKOILUUN

4.1 KKO 2000:70

Helsingin hovioikeudessa 17.05.1999 annetun tuomion mukaan ulkoasianministeriön virkamies A luovutti kolmannen valtion tiedustelupalveluun kuuluneille henkilöille asiakirjoja, jotka oli valmisteltu EU:ssa. A oli hankkinut etukäteen ja kopioinut salassa pidettäviä asiakirjoja. A oli luovuttanut kolmannen maan valtion tiedustelupalveluun kuuluville henkilöille näitä yksityiskohtaisia salassa pidettävistä asiakirjoista, jotka sisälsivät tietoa Suomen ulkomaansuhteista ja Euroopan unionin ulko- ja kauppapolitiikkaa koskevista seikoista. Tietoja pidettiin seikkoina, joiden tuleminen vieraan valtion tietoon voi aiheuttaa vahinkoa Suomen ulkomaansuhteille, turvallisuudelle ja kansantaloudelle.

Helsingin hovioikeus katsoi, että eräiden asiakirjojen ja tietojen osalta, niiden luovuttaminen on voinut aiheuttaa vahinkoa Suomen eduille, heikentämällä Suomen mainetta, uskottavuutta ja toimintamahdollisuuksia EU:ssa. Hovioikeus katsoi A:n syyllistyneen vakoiluun ja mainittuihin rikoksiin. A tuomittiin yhteiseen vankeusrangaistukseen 1 vuodeksi ja 4 kuukaudeksi. Vankeusrangaistus muutettiin ehdolliseksi.

Hovioikeuden tuomion jälkeen A kuitenkin haki muutosta kyseiseen tuomioon vaatien, että syytteet hylätään kokonaisuudessaan ja A vapautettaisiin rangaistuksesta sekä sen seuraamuksista.

Tapaus otettiin korkeimman oikeuden käsittelyyn. Korkein oikeus katsoi, että A:n luovuttamat asiakirjat ovat sisältäneet Suomen ulkomaankauppaan liittyviä seikkoja sekä EU:n jäsenvaltioiden ulkomaan suhteisiin liittyviä asioita. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan A:n menettely ei ole täyttänyt rikoslain 12 luvun 5 § mukaista vakoilua vaan on ollut kyse turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai virkasalaisuuden rikkomisesta taikka asiakirjan luvattomasta paljastamisesta. Korkein oikeus perusteli ratkaisua sillä, että hovioikeuden antama tuomiossa mainittu vahinko ei täyttänyt rikoslain 12 luvun 5 § mukaista tiedosta johtuvaa vahinkoa vaan että hovioikeuden tuomiossa tarkoitettu vahinko on tarkoittanut, että on ollut mahdollista, että Suomen maine, uskottavuus ja toimintaedellytykset olisivat huonontuneet Euroopan unionissa siitä syystä, että A on ulkoasianhallinnon suomalaisena virkamiehenä ylipäättään luovuttanut luvattomasti EU:ssa valmistettuja asiakirjoja kolmannen valtion edustajalle. Rikoslain 12 luvun 5 § mukaan Suomelle aiheutuvan vahingon on johdettava tiedosta, joka tullessaan vieraan valtion tietoon voi aiheuttaa vahinko Suomen maanpuolustukselle, ulkomaansuhteille, turvallisuudelle tai kansantaloudelle. Korkein oikeus alensi A:lle tuomittua ehdollista yhteistä vankeusrangaistusta 1 vuoteen ja 2 kuukauteen.

4.1.1 Hovioikeuden ratkaisu vakoilurikokseen 20.06.2001

Helsingin hovioikeus on antanut tuomion henkilölle A vakoilusta vuonna 2001.

Tuomitun henkilön A:n katsottiin luovuttaneen asiakirjan vieraan valtion edustajalle. Hovioikeus katsoi, että asiakirja sisälsi Suomen maanpuolustusta ja turvallisuutta koskeneista valtiosalaisuuksia, joiden tuleminen vieraan valtion tietoon on voinut hyödyttää vierasta valtiota ja aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle ja turvallisuudelle.

Hovioikeus otti huomioon rangaistusta määrätessään, että A on työskennellyt teon tehdessään erityisen luottamuksellisessa tehtävässä ja asemansa vuoksi hänellä oli pääsy salassa pidettäviin tietoihin.

Hovioikeus on tuominnut henkilön A 20.06.2001 vakoilusta 1 vuoden 2 kuukauden vankeusrangaistukseen. Lisäksi henkilö tuomittiin viralta pantavaksi sekä menettämään sotilasarvonsa.

Tuomion tarkemmat tiedot ovat määrätty salaiseksi hovioikeuden toimesta lukuun ottamatta edellistä, joka on lehdistötiedotteena julkistettu ja sekä tuomioon sovellettuja lainkohtia. Tuomio on saatu sähköpostitse Helsingin hovioikeudelta.

5 VAKOILUN KOHTEET JA TEKOTAVAT

Maanpetosrikoksissa on kyse maanpetturuudesta. Maanpetturuudella tarkoitetaan valtion ulkoisen turvallisuuden vaarantamista. Maanpetoksia koskevalla rikoslain luvulla 12 pyritään turvaamaan itsenäisen valtion kansainvälinen asema, itsenäisyys ja ulkoinen turvallisuus. Edellä mainitut ominaisuudet ovat myös itsenäisen valtion tunnusmerkit. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala)

Rikoslaisissa olevia maanpetoksia koskevia rikossäännöksiä on säädetty ja uudistettu vuosin 1894, 1939 sekä 1942. Vuosiluvuista jo päätellen, aiemmat päätökset on annettu kriisioloissa ja sodan keskellä. Maanpetosta koskevat rikossäännökset uudistettiin vuonna 1995, rauhan aikana. Uudistuksessa rangaistusasteikkoja lievennettiin sekä tehtiin rajavetoa maanpetoksen ja valtiopetokselle. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala)

Erityisasema on vähentynyt entisestään, mutta niihin liittyvää prosessuaalista erityisasemaa edelleen on. Suojelupoliisilla on merkittävä rooli maanpetosrikosten kuten vakoilun estämisessä ja paljastamisessa. Suojelupoliisi ei kuitenkaan suorita maanpetosrikoksiin liittyvää esitutkintaa, sillä esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 1 § 1 momentin mukaan esitutkinnan toimittaa muu viranomaisena kuin suojelupoliisi. Keskusrikospoliisi voi toimia esitutkintaviranomaisena. Laki poliisin hallinnosta (110/1992) 9 luvun 1 momentin 1 kohdan mukaan keskusrikospoliisin tehtävä on torjua kansainvälistä, järjestäytyntä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta. Maanpetosrikoksissa voi toimia syyttäjänä aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, kuten tavallisesti. Maanpetosrikoksiin liittyvän poikkeusluonteisuuden vuoksi on oletettavaa, että syytetty ajaisi valtiosyyttäjää. Merkittävin ero oikeudellisessa prosessissa on poikkeus maanpetosrikoksien toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sääntely. Laki oikeudenkäynnissä rikosasioista (689/1997) 4 luvun 1a§ momentin mukaan syyte rikoslain 12 tai 13 luvussa tarkoitetussa rikoksesta käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala)

Oikeuskäytännön näkökulmasta haaste on se, että maanpetosrikoksiin liittyvät asiakirjat ja tuomioistuimen ratkaisut on yleisesti ottaen määrätty salassa pidettäviksi. Vuosina 2010–2019 tutkittavia maanpetosrikoksia on ollut kaikkiaan kuusi. Syyteharkintaan tai tuomioihin vakoilurikoksia on todella vähän vakoilutoiminnan laajuudesta huolimatta. Tästä päätellen on mahdollista, että tapauksiin puututaan Suojelupoliisin taholta jo ennakolta estävän ja paljastavan toiminnan kautta. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala)

5.1 Diplomaattinen ja sotilaallinen maanpetos

Perinteisen jaon mukaan maanpetosrikokset on jaettu sotilaallisiin ja diplomaattisiin maanpetosrikossäännöksiin. Sotilaallisiin maanpetosrikossäännöksiin kuuluvat rikoslain 12 luvun 1–4 § ja 12 luvun 11 § pykälät. Diplomaattisiin maanpetoksiin kuuluvat rikoslain 12 luvun 5–11 pykälät. Vakoilu kuuluu diplomaattisten maanpetosrikossäännösten ryhmään. Sodan jälkeen maanpetosäännöksiä on sovellettu melko harvoin. Rauhanaikana tärkein sovellettu säännös on ollut vakoilu. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala)

5.2 Sotilaallinen vakoilu ja energiahuolto

Viime vuosikymmenten aikana Sotilaalliset vakoilutapaukset ovat koskeneet ilmavoimien koulutusohjelman sekä Suomen puolustusvoimien elektronista tiedustelua koskevien tietojen myymistä itärajan toiselle puolelle. Suomen pitkä raja-alue Venäjän kanssa, geopoliittinen asema korostaa Suomessa sotilaallisen vakoilun merkitystä. Sotilaallisella vakoilulla yritetään hankkia tietoa Suomen maanpuolustuksesta tai poikkeuksellisiin oloihin varautumisesta. Olennaista on, että tällä seikalla voi olla merkitystä Suomen maanpuolustukselle. Sotilaallinen vakoilu liittyy Suomen puolustusvoimien sisäisiin rakenteisiin ja strategioihin kuten joukko-osastojen sijoitteluun, valtion asevoimain vahvuuteen, ryhmyksiin tai puolustusvoimien varusteluun ja aseistukseen. Sekä seikkoihin, jotka

liittyvät valtion sotilaallisen suorituskykyyn kokonaisuutena. Suomen rajojen valvonnan sekä aluevesien ja ilmatilan valvonnan järjestelyihin liittyvät tiedot on määrätty salassa pidettäväksi. Näin ollen edellä mainittujen seikkojen hankkiminen, ilmaiseminen ja voi merkitä vakoilua. Suomen raja- valvonnan, aluevesien ja ilmatilan valvonnan järjestelyn tuominen tietouteen voi helpottaa luvatonta liikkumista Suomen alueelle.

Suomen energiahuoltoa koskevien seikkoihin liittyvä vakoilu voi vaarantaa Suomen väestönsuojelua sekä vaarantaa poikkeusoloihin varautumista ja siten vaarantaa Suomen turvallisuutta. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.3 Ulkopolitiikka

Ulkopoliittinen vakoilu kohdistuu Suomen valtion johdon asiakirjoihin, jotka erittäin usein määrätään salassa pidettäväksi. Tällaisia ovat esimerkiksi EU:n integraatiokehitystä koskevat asiakirjat, Suomen edustustojen poliittiset tilannearviot sekä seikat, jotka ovat olleet esillä ulkoasianvaliokunnassa. Edellä mainittujen tietojen lisäksi julkisuuslain (621/1999) 6 luvun 24 § kohdan 1 ja 2 mukaan Suomen ja vieraan valtion kanssa käydyt kahdenkeskeiset neuvottelujen yksityiskohdat koskevat sellaisia tietoja, jotka määrätään salassa pidettäväksi.

Kun arvioidaan näiden asioiden kannalta vakoilun tunnusmerkistön täyttymistä, tulee ottaa huomioon, että minkälaista vahinko tiedon vuotaminen vieraille valtiolle on aiheuttanut Suomelle. Jotta kyseessä voi olla vakoilu, vuotaneen tiedon on täytyntä aiheuttaa vahinkoa Suomen ulkosuhteille. Mikäli on kyse Suomen uskottavuuden, maineen tai toimintakyvyn menestystä, kyseessä on välillinen vahinko. Tällöin ei tule kyseeseen vakoilun tunnusmerkistö vaan rikoslain (39/1889) luvun 12 pykälän 7 mukainen turvallisuussalaisuuden paljastaminen. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.4 Valtiontalous ja ulkomaankauppa

Tieteellis-teknis-taloudellinen vakoilu eli vakoilu, jolla pyritään selvittämään Suomen kansantalouden vaikuttavista valuutta- ja rahapoliittisista päätöksistä sekä sellaisesta teknisestä ja tieteellisestä vakoilusta, jolla voidaan aiheuttaa vahinkoa Suomen valtion kansantaloudelle ja ulkomaansuhteille. Rahapoliittisen päätösten tuleminen liian aikaisin yleiseen tietoon, voisi johtaa pääomien siirtämiseen pois Suomesta, joka vaikuttaisi talouspolitiikkaan.

Tieteellistä ja teknistä tietämystä koskevat seikat liittyvät sellaiseen tieteseen ja teknologiaan, jotka tulee pitää salassa vieraalta valtiolta valtakunnallisen merkityksensä vuoksi. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta yritysvakoilua (HE 94/93). (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.5 Tiedon hankkiminen

Tietoa voidaan hankkia henkilötiedustelun (HUMINT), teknisen tiedustelun (TECHINT), signaalitiedustelun (SIGINT), avoimista lähteistä tapahtuvan tiedustelun (OSINT) ja visuaalisen tiedustelun avulla (IMINT) avulla.

Henkilötiedustelun avulla hankitaan tietoa ihmisten välityksellä, kuten värvättyjen agenttien avulla. Teknisellä tiedustelulla toteutetaan tiedustelua teknologian ja teknisten laitteiden avulla. Elektroninen vakoilu voi olla matkapuhelinten ja muiden viestivälineiden salakuuntelua. Teknisen tiedustelun ryhmään kuuluu myös verkkovakoilu ja hakkerointi, jossa murtaudutaan tietokoneelle tai tietokantaan, tiedon saamiseksi.

Signaalitiedustelulla hankitaan tietoa radioaalloilla kulkevilla radioviesteistä ja seuraamalla viestintävälineiden signaalitietojen, kuten puhelimen sijaintitietojen tai puhelimen yhteyksien avulla. Avoimilla lähteillä hankitaan tietoa julkisesti saatavilla olevista tietolähteistä. Tällaista julkista tietoa on kaikki, mitä ei ole salattu kuten sosiaalinen media, uutiset ja julkiset asiakirjat. Visuaalisessa tiedustelussa tiedonhankintaa tehdään satelliittikuvista ja ilmakuvista. Visuaalisessa tiedon hankinnassa hankitaan visuaalista aineisto kuten satelliittikuvia, joista voidaan saada tietoa infrastruktuurista sekä esimerkiksi sotilasalueista ja strategisista kohteista.

Vakoilun tunnusmerkistössä on lueteltuna tekotavat, jotka ovat tiedon hankkiminen, välittäminen, luovuttaminen, ilmaiseminen tai julkistaminen. Rikossäädöksessä mainitun tekotavan, hankkimisella, tarkoitetaan perinteisen vakoilijan toimintaa, joka liittyy valtiosalaisuuden hankintaan. Tällainen toiminta voi olla valtiosalaisuuden uteleminen henkilöltä, joka kuuluu siihen sisäpiiriin, jolla on tieto valtiosalaisuudesta kuten valtion virkamieheltä tai poliitikolta. Tiedon hankkiminen voi myös olla murtautumista paikkaan, jossa säilytetään tietoa, johon liittyy valtiosalaisuuksia tai teknisin laittein tapahtuvaa salakuuntelua – tai salakatselua tilanteessa, jossa käsitellään valtiosalaisuuksia tai tietomurtoja valtiosalaisuuksia sisältävään tietoaineistoon.

Avoimista lähteistä kuten internetistä, arkistoista, tieteellisistä julkaisuista tai kirjastoista hankittavaa tietoa ei ole pidetty vakoiluna. On mahdollista, että suunnitelmallisesti hankkimalla tietoa yleisistä lähteistä ja näitä tietoja yhdistelemällä suunnitelmallisesti saadaan informaatioita, jonka johtopäätöksenä saadaan tietoa, jota ei sellaisenaan ole tarkoitettu yleisön saatavilla eikä sellaista ole saatavilla ja yhdessä tieto muodostaa vieraalta valtiolta salassa pidettävää tietoa. Tällaisessa tilanteessa on tutkittava erittäin tarkkaan sitä, onko tietojen tulo vieraan valtion tietoon aiheuttanut vahinkoa Suomelle tai onko tiedon keruulla haluttu vahingoittaa Suomea. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.6 Tiedon välitys ja luovutus

Tiedon välitys ja luovutus on oikeuskirjallisuuden mukaan tiedon hankintaan rinnastettavaa menettelyä. Tapaukset, jotka liittyvät tiedon välittämiseen tai luovuttamiseen liittyvät nykyisesti valtion virkamiehiin ja poliitikkoihin, joilla on luvallisesti hallussaan salassa pidettävää materiaalia ja he antavat nämä hallussaan olevat materiaalit ulkovaltojen edustajalle kopioitavaksi, kuvattavaksi tai ilmaiseksi tiedon puhelimitse, tietoverkon välityksellä tai suullisesti. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.7 Hyödyttäminen tai vahingoittaminen

Maanpetoksellisen teon edellytys vakoilusta rangaistuksen saamiselle. Vakoilu teon on täytynyt tapahtua Suomen vahingoittamiseksi tai vieraan valtion hyödyttämiseksi. Inhimillinen uteliaisuus tai poliittisen valtataisteluun liittyvä tietojen kerääminen ei täytä vakoilun tunnusmerkistöä. Ilman hyödyttämistarkoitusta, joka palvelisi ulkovaltaa tai Suomen vahingoittamistarkoitusta tapahtuva tietojen hankkiminen, siirtäminen ja ilmaiseminen voi olla rangaistavaa rikoslain 12 luvun pykälän 7 tai 8 mukaan turvallisuussalaisuuden paljastamisena. Hyödyttämistarkoitus vieraalle valtiolla arvioidaan usein olosuhteista.

Turvallisuussalaisuuden paljastamisen rangaistusasteikko on lievempi kuin vakoilun. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.8 Tiedon julkistaminen

Salassa pidettävän tiedon julkistaminen voi olla vakoilua. Tällöin tiedon julkaisijalla on pitänyt olla tarkoituksena vahingoittaa Suomea tai hyödyttää vierasta valtioita. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.9 Törkeä tekemuoto

5.9.1 Poikkeukselliset olot

Törkeään vakoilun tunnusmerkistön täyttymisen arviointiin vaikuttaa olosuhteet. Mikäli vakoiluun on syyllistytty poikkeuksellisissa oloissa, kuten Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen tai jonkun vakavuudeltaan siihen rinnastettavan, kansakuntaa kohdistuvan poikkeusolon aikana, tällaisten olosuhteiden välittömässä uhassa tai välittömässä jälkitilassa. Törkeään vakoilun ensimmäisellä kohdalla tarkoitetaan tilannetta, jossa vakoilu on tehty Suomeen kohdistuvan aseellisen selkkauksen, miehityksen tai sodan aikana. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.9.2 Merkittävät tiedot

Törkeä tunnusmerkistö voi täytyä ilman poikkeuksellisia olosuhteita, silloin kun vakoiluun kohdistuva seikka liittyy esimerkiksi Suomen ja vieraan valtion väliseen neuvotteluun valtiosopimuksesta. Valtiosopimuksella on Suomelle poikkeuksellisen suuri merkitys valtionalouteen ja politiikkaan. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

5.9.3 Luvaton tiedustelutoiminta

Luvaton tiedustelutoiminnan tunnusmerkistössä on paljon samankaltaisuutta vakoilun tunnusmerkistöön. Siinä missä vakoilurikokset kohdistuvat välittömästi Suomeen – luvaton tiedustelutoiminta liittyy vieraasta valtiota vahingoittavaan vakoiluun, jolla aiheutetaan vaaraa tai vahinkoa Suomen ulkomaansuhteille.

Luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkkien täyttävän tietojen hankinnan on koskettava tietoja, joka koskevat vieraan valtion maanpuolustusta, turvallisuutta tai niihin vaikuttavia seikkoja.

Rikoksen tekijä on ulkomaalaisen vieraan valtion tiedustelupalvelun edustaja. Tällöin rangaistava tiedustelutoiminta tapahtuu Suomessa tai tiedustelussa, on käytetty hyödyksi Suomen ulkomaan edustoja tai ulkomailla olevia suomalaisia. (Luku 2: Maanpetosrikokset – Ojala).

6 TULOKSET

Opinnäytetyössä pyrittiin vastaamaan laadittuihin tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisenä pääkysymyksenä oli, mitä vakoilu on ja milloin henkilö syyllistyy vakoiluun. Apukysymyksiinä oli seuraavat kysymykset: minkälainen toiminta katsotaan vakoiluksi, millaista tietoa vakoilulla pyritään hankkimaan, milloin vakoilun ja törkeän vakoilun tunnusmerkistö täyttyy ja mikä on vakoilurikosten prosessuaalinen ero muihin rikoslajeihin.

Toisena pääkysymyksenä oli mikä ero on vakoilulla ja luvattomalla tiedustelutoiminnalla. Apukysymyksiinä olivat: mitä on luvaton tiedustelutoiminta ja miten luvatontiedustelutoiminta ja vakoilu toiminta eroavat toisistaan.

Tutkimuksen mukaan rikoslain mukaisen vakoilu säännöksen kuin muiden maanpetosrikos säännöksien tarkoituksena on pyrkiä suojaamaan valtiomme itsenäisyyttä, ulkoista turvallisuutta sekä kansainvälistä asemaa. Itsenäisen valtioneuvoston tunnusmerkkejä on lainsäädäntö, joka turvaa itsenäisyyttä sekä maan turvallisuutta suhteessa vieraisiin valtioihin.

Luvussa kaksi käsiteltiin mitä vakoilu on. Vakoilu on laitonta tiedustelutoimintaa, jota tehdään valtion tai tiedustelupalvelun toimesta käyttämällä värvättyä vakoojaa. Vakoilu on pitkäjänteistä työtä, jonka tarkoituksena on saada salattua tietoa valtiolta liittyen maanpuolustukseen, poliittiseen päätöksentekoon, tieteellis-tekniseen osaamiseen, kaupalliseen toimintaa, teollisuuteen, yrityksiin, urheiluun sekä yksityisiin henkilöihin, joilla on pääsy salassa pidettäviin tietoihin. Vakoilulla pyritään yleensä saamaan tietoon sellaisia salaisia seikkoja, josta voisi olla toiminnallista hyötyä vakoilevalle taholle. Vakoilua voidaan tehdä muun muassa seuraavien menetelmien avulla: verkkoavusteisesti kuten kyrbervakoilun avulla, HUMINT eli henkilötiedustelun avulla, SIGINT eli signaali tiedustelun avulla sekä OSINT eli avoimista lähteistä saatavalla tiedolla. Valtiot pyrkivät suojautumaan vakoilulta vastatiedustelun avulla. Vakoilua tehdään yleensä jonkin peitteen avulla, joka antaa pääsy salaisiin tietoihin. Tällainen peite voi olla diplomaattinen tai tavallisen ammatin tai aseman tuoma.

Luvussa kolme on tarkasteltu vakoilun perusmuotoista tunnusmerkistöä, että törkeää tekemuotoa. Tekotapa vakoilun tunnusmerkistön mukaan on, että hankitaan, välitetään, luovutetaan tai ilmaistaan tietoa. Tätä tarkempaa määritelmää tekotavoille ei löydy.

Tutkimuksessa on selvinnyt, että toiminta, joka täyttää vakoilun tunnusmerkistön on sellaisen tiedon hankkimista, luovuttamista, välittämistä tai ilmaisemista, mikä voi aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle. Tunnusmerkistön mukaisesti hankittava tietoa tulee liittyä: Suomen maanpuolustukseen, muuta poikkeus oloihin varautumista koskevaan asiaan, Suomen ulkomaansuhteille, valtionalouteen, ulkomaankauppaan, energiahuoltoon tai tieto on rinnastettavissa edellä mainittuihin Suomen turvallisuuteen vaikuttava seikka. Tästä päätellen ei ole kyseessä vakoilu, jos tietojen hankkiminen, luovuttaminen, välittäminen tai ilmaiseminen aiheuttaa haittaa joillekin viranomaisille tai yritykselle ilman, että aiheutetaan tai yritetään aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle tai, jos haitassa on kyse vain mainehaitasta.

Lain esitöissä ei ole mainittu tai nykyisen lainsäädännön mukaan ei ole kriminalisoitu mitään erillisiä tiedonhankintakeinoja liittyen vakoiluun. Suomea mahdollisesti vahingoittavan tiedon hankkiminen, luovuttaminen, ilmaiseminen ja välittäminen on laitonta tiedonhankinta tavasta riippumatta. Luovuttamisella voidaan tarkoittaa, että henkilö antaa hallussa pidettävään olevia sisällöltään salassa pidettäviä asiakirjoja jäljennettäväksi tai kopioi niitä ja luovuttaa kopiot tiedonhankkijalle. Ilmaisemisella tarkoitetaan tiedon kertomista vieraan valtion edustajalle tai välikädelle, suullisesti kirjallisesti, piirtämällä, salakielellä, puhelimella, tietoverkkoa käyttäen tai ääni- tai kuvanauhalla tai muulla tavalla, jolla tietoa voidaan ilmaista.

Valtiosalaisuudet ovat Suomen valtiollisiin toimintoihin liittyviä seikkoja, joiden tuleminen vieraan valtioon tietoon voi aiheuttaa vahinkoa Suomen ulkomaansuhteille, kansantaloudelle, turvallisuudelle

ja maanpuolustukselle. Näin ollen valtiosalaisuuksia ovat vain Suomen maanpuolustukseen tai muuhun poikkeuksellisiin oloihin varautumista, ulkomaansuhteita, ulkomaankauppaa, valtionaloutta tai energiahuoltoa koskevat tai näihin rinnastettavat seikat. Mikäli näihin rinnastettavien seikkojen tiedonhankinnan kohteena on laadultaan muut kuin edellä mainitut valtiosalaisuuksina tarkoitettut seikat ei voida vakoilusäännöstä soveltaa. Valtiosalaisuuden tunnusmerkki on se, että tieto on valtiollisten etujen vuoksi vieraalta valtiolta salassa pidettävää ja rajatun ihmispiirin saatavissa. Rajoitetun henkilöpiirin, jolla on oikeus tiedonsaantiin, on oltava tietoisia tiedon salassa pidettävästä luonteesta. Valtiosalaisuus määritellään aineellisesti, tällöin tarkoitetaan, että seikka voi olla sisältönsä vuoksi salassa pidettävä. Tällöin voi tulla kysymykseen tilanne, jossa avoimista ja julkisista lähteistä keretään suunnitelmallisesti informaatiota ja tätä tietoa yhdistelemällä saadaan johtopäätöksenä tietoa, jota ei sellaisenaan ole tarkoitettu eikä sitä ole saatavilla yleisölle ja tällainen tieto yhdistettynä saattaa muodostaa seikan, joka on vieraalta valtiolta salassa pidettävää tietoa.

Suomen maanpuolustukseen liittyvät vakoilun kohteet voivat esimerkiksi liittyä Suomen puolustusvoimien strategioihin kuten joukko-osastojen sijoitteluun, valtion asevoimien vahvuuteen, ryhmitykseen, varustelun ja aseistukseen sekä Suomen puolustusvoimien sisäisiin rakenteisiin.

Ulkomaansuhteisiin kohdistuva vakoilu liittyy asiakirjoihin, jotka hyvin usein on määrätty salassa pidettäväksi, tällaisia asiakirjoja ovat Suomen edustojen poliittiset tilannearviot, sekä sellaiset asiat, jotka ovat olleet esillä ulkoasianvaliokunnalla. Lisäksi ulkomaansuhteisiin vakoiluun voi liittyä myös Suomen ja vieraan valtion kahdenkeskeiset neuvottelujen yksityiskohdat.

Valtionalouteen liittyy tieteellis-tekninen-taloudellinen vakoilu, jolla pyritään selvittämään Suomen kansantalouteen liittyviä valuutta- ja rahapoliittisiä päätöksiä. Rahapoliittisten päätösten tuleminen tietoon vieraille valtioille liian aikaisessa vaiheessa, voi aiheuttaa valtionaloudelle vahinkoa, jos pääomat siirrettäisiin pois Suomesta.

Energiahuoltoon liittyvä vakoilu saattaa vaarantaa Suomen väestönsuojelua sekä vaarantaa poikkeusoloihin varautumista.

Avoimista lähteistä saatava tieto on nimensä mukaisesti avointa ja kaikille saatavilla. On mahdollista, että suunnitelmallisesti hankkimalla tietoa avoimista lähteistä ja näitä tietoja yhdistelemällä suunnitelmallisesti saadaan informaatioita, jonka johtopäätöksenä saadaan tietoa, jota ei sellaisenaan ole tarkoitettu yleisön saatavilla eikä sellaista ole saatavilla ja yhdessä tieto muodostaa vieraalta valtiolta salassa pidettävää tietoa. Tällaisessa tilanteessa on tutkittava erittäin tarkkaan sitä, onko tietojen tulo vieraan valtion tietoon aiheuttanut vahinkoa Suomelle tai onko tiedon keruulla haluttu vahingoittaa Suomea.

Tutkimuksissa käsiteltyjen hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella vakoilun tunnusmerkistön täyttymisen kannalta oleellista on menettelystä johtuva vahinko Suomelle, joka on

syntynyt siitä, kun tieto on tullut vieraan valtioon tietoon. Tiedon tulee itsessään aiheuttaa vahinkoa Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, kansantaloudelle tai ulkomaansuhteille ollakseen rangaistavaa rikoslain 12 luvun 5 § vakoiluna.

Miten luvaton tiedustelutoiminta ja vakoilu eroavat toisistaan? Vakoilu on Suomeen välittömästi kohdistuvaa toimintaa, jossa Suomeen kohdistetaan tietojen hankintaa ja, jolla aiheutetaan vaaraa Suomen turvallisuudelle.

Luvaton tiedustelutoiminta on toimintaa, joka kohdistuu muihin valtioihin Suomen sijaan, edellytyksenä on, että tiedustelutoiminta Suomea hyväksikäyttäen aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa Suomen ulkomaansuhteille. Teknologian kehittyminen sekä liikenneyhteyksien paraneminen on tarjonnut mahdollisuuden vieraalle valtiolle käyttää Suomea hyväksi tiedustelussa. Luvaton tiedustelutoiminta tarkoittaa vieraasta valtiosta hankittavaa tietoa heidän maanpuolustuksestaan, turvallisuudesta tai näihin välittömästi liittyvistä seikoista. Monet seikat voivat olla tällaisia, jotka vaikuttavat valtion turvallisuuteen tai maanpuolustukseen. Edellytys tunnusmerkistön täyttymiselle on, että seikalla on välitön vaikutus vieraan valtion maanpuolustukseen ja turvallisuuteen. Vakoilun tunnusmerkistössä taas puhutaan siitä, että hankitaan Suomen maanpuolustusta tai muuta poikkeuksellisin oloihin varautumista, ulkomaansuhteita, valtiontaloutta, ulkomaankauppaa, energiahuolto tai näiden rinnastettavaa tietoa. Luvattomassa tiedustelutoiminnassa tekotapa kattaa ainoastaan tiedon hankinnan, kun taas vakoilussa tiedonhankinnan lisäksi rangaistavaa on tiedon välittäminen, luovuttaminen taikka ilmaiseminen. Luvattoman tiedustelutoiminnan voidaan yleensä olettaa tapahtuvan Suomessa, mutta tämä ei ole välttämätöntä. Tiedustelutoiminnassa voidaan käyttää hyväksi myös Suomen ulkomaanedustoja tai ulkomailla oleskelevia suomalaisia.

Vakoilurikosten tutkinta ja prosessuaalinen erityisasema on vähentynyt jatkuvasti. Suojelupoliisi ei kuulu esitutkintaviranomaisiin. Suojelupoliisilla on merkittävä rooli Suomeen kohdistuvan vakoilun estämisellä ja paljastamisella. Suojelupoliisin mukaan vakavien rikosten esitutkinnasta vastaa keskusrikospoliisi, jonka kanssa suojelupoliisi tekee yhteistyötä. Tavalliseen tapaan niin maanpetosrikoksissa kuin valtaosassa muistakin rikoslajeista syyttäjänä voi toimia syyttäjänä aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä. Maanpetosrikoksiin liittyy kuitenkin poikkeusluonne, jonka vuoksi on oletettavaa, että syytettä ajaisi valtiosyyttäjä. Merkittävin ero oikeudellisessa prosessissa on poikkeus maanpetosrikoksien toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sääntely. Laki oikeudenkäynnissä rikosasioista (689/1997) 4 luvun 1a § mukaan syyte rikoslain 12 tai 13 luvussa tarkoitetussa rikoksesta käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa.

Vakoilu on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työtä. Vieraan valtion tiedustelupalvelun asiamies pyrkii kohteen värväys prosessin kautta saamaan henkilön luovuttamaan vieraalle valtiolle salassa pidettävää tietoa. Vakoilulla pyritään hankkimaan tietoa, jota voidaan hyödyntää vakoilevan tahon toimesta. Hyötyä voidaan tavoitella poliittisesti, taloudellisesti ja sotilaalliseen toimintaan liittyen.

Vakoilun kohteena voivat olla: valtion ulko- ja turvallisuuspoliittiseen sekä sisäpoliittiseen päätöksentekoon liittyvät asiat, teknologinen osaaminen, arktiset alueet, kyberturvallisuus, huipputeknologiaa tuottavat yritykset, yhteiskunnan kriittinen infrastruktuuri, välillisesti hyödynnettävä tieto kuten henkilöstön tiedot, joilla on pääsy salassa pidettävän tiedon hankkimiseksi sekä pakolaiset.

Vakoilua on ollut olemassa aina. Erityisen vakoilua on ollut kylmän sodan aikana, jolloin valtiot ovat vakoilleet toisiaan. Suomen poliittinen tilanne ja raja Neuvostoliiton kanssa itsessään oli kiinnostava. Vakoilua tapahtuu edelleen ja Suomi on edelleen kiinnostava vakoilun kohde maantieteellinen sijaintinsa vuoksi ja tieteellisteknisen osaamisen vuoksi. Nykyisen myös Suomen poliittiset päätökset kiinnostavat sekä Nato jäsenyys. Tulevaisuuden maailmanpoliittisen ilmapiirin kiristyminen sekä alueelliset ja globaalit epävarmuustekijät ja suurvaltasuhteiden heikkeneminen lisää valtioiden tarvetta salaiseen tiedonhankintaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen perusteella vakoilun tunnusmerkistö voi täytyä, kun henkilö hankkii salaista tietoa, jolla voidaan vahingoittaa Suomea tai hyödyttää vierasta valtiota. Ensimmäisenä pääkysymyksenä oli, mitä vakoilu on ja milloin henkilö syyllistyy vakoiluun. Vakoilun tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä on, että tiedon hankkiminen on tehty vierasta valtiota hyödyttääkseen tai Suomea vahingoittaakseen. Tunnusmerkistön mukaan, tällainen tieto on sellaista, joka liittyy Suomen maanpuolustukseen tai muita poikkeuksellisiin oloihin varautumista, Suomen ulkomaansuhteita, valtiontaloutta, ulkomaankauppaa, energiahuoltoa taikka muuta näihin rinnastettavaan seikkaan, joka vaikuttaa Suomen turvallisuuteen. Tiedon hankkimisen sijasta vakoilun tunnusmerkistö voi täytyä myös, mikäli henkilö luovuttamalla, välittämällä tai ilmaisemalla välittää edellä mainittuja tietoja. Tärkeän vakoilun tunnusmerkistö täytyy, mikäli perusmuotoinen teko tehdään poikkeuksellisissa oloissa, tiedon hankinta liittyy erittäin merkittävään seikkaan Suomen maanpuolustuksesta, turvallisuudesta, ulkomaansuhteista tai kansantaloudesta tai on omiaan aiheuttamaan erityisen suurta vahinkoa Suomelle.

Toisena pääkysymyksenä oli mikä ero on vakoilulla ja luvattomalla tiedustelutoiminnalla. Merkittäv in ero liittyy siihen, että vakoilulla tarkoitetaan Suomeen välittömästi kohdistuvaa toimintaa, kun taas luvaton tiedustelutoiminta kohdistuu muuhun kuin Suomeen, mutta käyttää toiminnassaan hyväksi Suomea, mikä aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa Suomen ulkomaansuhteille. Luvattomassa tiedustelutoiminnassa on tekotavaksi määritelty tiedon hankkiminen. Luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistö täytyy, kun hankitaan tietoa vieraan valtion maanpuolustuksesta, turvallisuudesta tai näihin välittömästi liittyvästä seikasta.

Tutkimuksessa mukaan olennaista vakoilun tunnusmerkistön täyttymisessä on se, että minkälaista vahinkoa Suomelle on siitä aiheutunut. Pelkkä mainehaitta ei ole riittävä tunnusmerkistön täyttymiselle, vaan toiminnasta on aiheuduttava vahinkoa Suomen turvallisuuden kannalta olennaisten toimintojen vaarantumiselle kuten Suomen maanpuolustukselle, turvallisuudelle, ulkomaansuhteille tai kansantaloudelle.

8 POHDINTA

Opinnäytetyö projekti alkoi tutkimuskysymyksien laatimisella, jonka jälkeen kartoitin tietopohjaa opinnäytetyölle. Aiheesta vakoilu ei ole tehty pro gradu tutkimuksia kuin opinnäytetöitäkään. Tietopohjaksi valikoitui historian kirjallisuutta sekä oikeuskirjallisuutta. Vakoilusta löytyi kaksi tuomioistuinten ratkaisua, yksi hovioikeuden antama ratkaisu, jossa on annettu tuomio vakoilusta sekä yksi korkeimman oikeuden ratkaisu, jossa vakoilun syytteet on hylätty.

Opinnäytetyön tavoite oli systematisoida ja tulkita vakoilun tunnusmerkistön sisältöä sekä sivuta luvattoman tiedustelutoiminnan tunnusmerkistöä niin, että voidaan nähdä mitä eroavaisuuksia vakoilulla ja luvattomalla tiedustelutoiminnalla on. Tunnusmerkistön tulkintaa hahmotelmiin voimassa olevan lainsäädännön keinoin, oikeuskirjallisuuden sekä lain esitöiden kautta.

Opinnäytetyötä pohjustettiin määrittelemällä vakoilua. Vakoilua määriteltiin kirjallisuuden perusteella sekä suojelupoliisin julkisen materiaalin avulla. Luvaton tiedustelutoiminta määriteltiin oikeuskirjallisuudesta saadulla tulkinnalla.

Aihe osoittautua opinnäytetyön edetessä haastavaksi. Haastavuuden työhön toi, että oikeuskäytäntöä liittyen vakoiluun oli saatavilla hyvin vähän ja se aineistoa, mitä vakoilusta on olemassa, on suurilta osin salassa pidettävää ja eikä niitä voinut hyödyntää opinnäytetyössä. Vakoilusta aiheena ei löytynyt juurikaan tieteellistä tutkimusaineistoa. Vakoilun kohteita on oikeuskirjallisuudessa selitetty hyvin yleisellä tasolla. Tämä on ymmärrettävää asioiden luonteen vuoksi. Monesti vakoilun kohteet ovat valtiosalaisuuksia ja näin ollen salassa pidettäviä. Tämä vaikeuttaa kuitenkin konkreettisten selitystä antamista aiheista.

Opinnäytetyötä tehdessäni heräsi paljon kysymyksiä liittyen hybridivaikuttamiseen. Jatkona tälle opinnäytetyölle voisi olla opinnäytetyö, jossa tarkastellaan, että tapahtuuko vakoilulla hankittavaa tietoa hybridivaikuttamiseen ja minkälaista hybridivaikuttamista tapahtuu. Opinnäytetyössä tuli ilmi, että on todennäköistä, että laitton tiedustelutoiminta tulee lisääntymään tulevaisuudessa maailmanpoliittisen tilanteen takia. Suomen Nato-jäsenyys on tehnyt Suomesta kiinnostavamman kohteen esimerkiksi Venäjällä ja Kiinalla. Olisi kiinnostavaa lukea yksityiskohtaisemmalla tasolla, minkälaista laitonta tiedustelua eli vakoilua eri tahot ovat kohdistavat ja ovat kohdistaneet Suomeen.

LÄHTEET

ChatGPT: Opinnäytetyön tiivistelmä on käännetty englanniksi tekoälyn avulla

ChatGPT: Opinnäytetyön luvussa 5.5. kolmessa ensimmäisessä kappaleessa käytetty tekoälyä.

Aarnio, Aulis 2006, Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta, Alma Talent OY 2006. E-kirja

Tapio, Lappi-Seppälä & Kaarlo, Hakamies & Dan, Helenius & Sakari Melander & Kimmo Nuotio & Timo Ojala & Ilkka Rautio 2022, Rikosoikeus, Alma Talent OY.

Rislakki, Jukka 2024: Tiedustelu ja vakoilu: Opit, operaatiot, agentit. E-Kirja, Docendo

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki, Ari Hirvonen. Luettavissa: [content \(helsinki.fi\)](#). Luettu 18.06.2024

Luukkonen, Mari: Rautaesiripun varjossa Supo idän ja lännen jännitekentässä 1978–1990. Luettavissa: [Rautaesiripun varjossa - pdf \(journal.fi\)](#)

Esitutkintalaki

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

[LaVM 22/1994 - HE 94/1993 Lakivaliokunnan mietintö... | EDILEX](#)

HE 94/1993 vp Luettavissa: [Hallituksen esitys HE 94/1993 vp \(eduskunta.fi\)](#)

KKO 2000:70 Luettavissa: [KKO:2000:70 - Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset - FINLEX ®](#)

Suojelupoliisi, luettavissa [Vakoilun kohteet | Suojelupoliisi \(supo.fi\)](#) Luettu 16.10.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Vakoilutapaukset kuohuttavat Pohjoismaissa – tapahtuuko vastaavaa Suomessa? | Suojelupoliisi \(upo.fi\)](#) Luettu 15.10.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Suojelupoliisi - miten tiedustelupalvelu toimii?](#) Luettu 15.10.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Supon tehtävät | Suojelupoliisi.](#) Luettu 15.10.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Värväys | Suojelupoliisi](#) Luettu 16.10.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Vastatiedustelu torjuu laitonta tiedustelua | Suojelupoliisi](#) Luettu 1.11.2024

Suojelupoliisi, luettavissa [Tiedustelutieto palvelee valtiojohtoa | Suojelupoliisi](#) Luettu 2.11.2024

Maailman Historia: Kylmä sota, Saga Egnot

Elo, Kimmo 2020: DDR:n tieteellis-tekninen vakoilu kylmän sodan aikana: Esimerkkinä tapaus IM "Larsen" luettavissa: [DDR:n tieteellis-tekninen vakoilu kylmän sodan aikana: Esimerkkinä tapaus IM "Larsen" - pdf](#)

Porvali, Mikko 2022: Tiedustelun näkymätön historia: antiikista maailmansotiin. Atena, E-kirja.

Sipilä, Joonas & Koskimies, Tapio (toim.) 2018: Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. Atena

Miten kiinan vakoilu saadaan kuriin? Haastattelussa Teemu Naarajärvi ja Mikko Porvali, katsottavissa [A-studio | Yle Areena](#) Katsottu 20.11.2024

